

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЛІРИЦІ Є. СВЕРСТЮКА ТА В. СЛАПЧУКА

У статті розглянуто проблему національної ідентичності у поетичному доробку Є. Сверстюка та В. Слапчука. На основі компаративного зіставлення досліджено особливості інтерпретації українського національного характеру представниками різних поколінь, які мають різний життєвий досвід, але однаково щиро вболівають за свій народ та Україну.

Ключові слова: національна ідентичність, ментальність, Волинь як мала батьківщина, іронічність, український національний характер, Є. Сверстюк, В. Слапчук.

Одна з кардинальних проблем української поезії – проблема усвідомлення особистості поета в національному контексті. Національна ідентифікація передбачає ототожнення себе з нацією на основі стійкого емоційного зв'язку, що виникає в особистості як наслідок формування відносно сталої системи усвідомлених уявлень і оцінок життєдіяльності нації, а також прийняття притаманних цій нації норм та цінностей. Ці норми стосуються трьох блоків: матеріального (територія, національна економіка, соціальна інфраструктура, об'єкти матеріальної культури та ін.), духовно-культурного (освіта, наука, культура, релігія, суспільна пам'ять, традиції, національна свідомість, ментальність тощо) та інформаційно-комунікативного (мова, засоби масової інформації та комунікації, видавнича справа і т. д.).

Розмірковуючи над проблемою національного та культурного самоозначення України, І. Дзюба пише: «Адже самоусвідомлення нації починається з самоусвідомлення особистості, яке, в свою чергу, дістає потужні імпульси від потенціалу національного самоозначення: тут діє двобічний зв'язок. Він особливо важливий для таких націй як українська, що її не без підстав відносять до числа “індивідуалістичних”, на відміну від “колективістичних”. Така нація не може похвалитися абсолютним державницького інстинкту, і їй важче, а інколи й неможливо реалізувати себе у світі агресивних гегемонізмів. У цьому трагізм її становища. Але водночас примат особистості може стати гарантією життєздатності нації за найскладніших умов» [1, с. 842]. Отже, самоусвідомлення нації відбувається через самоусвідомлення

особистості, через створення національних еліт. Такою національною, моральною, духовною елітою в історії України були шістдесятники, серед яких вирізнявся Євген Сверстюк як речник ідеї українства, як людина високого чину, честі й гідності, щирої любові до України. Зміну духовних еліт має супроводжувати «почуття спадкоємства», про яке говорив Є. Сверстюк, і ідеї шістдесятництва продовжились у наступних поколіннях. Напевне, вручаючи 1999 року премію імені Василя Стуса своєму землякові, волинському поетові В. Слапчуку «за творення поетичного образу України», Є. Сверстюк бачив і в ньому своє продовження.

Національна проблема є головною та визначальною у творчості українських поетів-шістдесятників зокрема в різножанровій творчості Є. Сверстюка. В. Слапчук дослідив у кандидатській дисертації національний образ світу у творчості поетів-шістдесятників, використавши для зіставлення поезію М. Віграновського та А. Вознесенського. Автор дослідження зазначив: «Для українських поетів-шістдесятників національні духовні цінності є пріоритетними. Образ народу в їхній творчості є ключовим. Він є світом і світлом, духовним вмістом, що наповнює інше священне поняття – поняття Вітчизни, України» [10, с. 4]. Подібні принципи та духовні цінності відбилися в поетичній творчості й самого В. Слапчука.

Двоє українських поетів реалізують національні ідеї як такі, які є їхньою природою, невід'ємні від їхнього світовідчуття, засвоєні на глибинному рівні, засадничі, при тому, що, як стверджує В. Слапчук, «окремі чинники національного носять ознаки сакрального» [10, с. 3]. Їм обом болить нівеляція українськості, гальмування процесу формування та ствердження національної свідомості, яке спостерігається в сучасному світі. Такі думки та почуття відтворюються в поетичній творчості.

В українській критичній та літературознавчій рецепції Є. Сверстюк постає передусім як автор літературознавчих та культурологічних праць, публіцистичних виступів громадського та конфесійного змісту, як провідний діяч шістдесятництва, в'язень сумління. На вшанування пам'яті цієї видатної людини було зібрано спогади майже ста його сучасників, які видано у другому томі двотомника «На полі честі» [5]. Наріжним каменем діяльності Є. Сверстюка було пробудження національної свідомості, волелюбності, формування ставлення до землі як до батьківщини-матері, уваги до своїх культурно-історичних цін-

ностей. «Сверстюк будив дух українства, не зневірюючись, не втомлюючись, не втрачаючи надії», – зазначає В. Слапчук [5, с. 462]. Ці позиції відбилися і в збірці поезій «Писані синім крилом», яка лише нещодавно стала відома широкому загалу читачів і ще опрацювання також не науково.

Суголосні думки щодо національної ідентичності висловлює у своїх поезіях В. Слапчук. На поетичну творчість В. Слапчука відгукнулися у своїх рецензіях, передмовах до збірок, наукових статтях українські літературознавці В. Базилевський, Є. Баран, М. Жулинський, Н. Колошук, Л. Оляндер, М. Слабошпицький. Звертали увагу дослідники і на питання національного самовизначення та на вияв у поезії ставлення до української культури, історії, суспільних процесів, українського національного характеру. Розгляд цих питань у поетичних творах двох авторів із використанням компаративного підходу дасть змогу висвітлити спільні та відмінні риси, означити тяглість і незнищенність традиції вияву в поезії національних ідей та цінностей. Продовження традиції спрямоване на те, щоб не тільки фіксувати в поетичному слові позитивні риси та вади української ментальності, а й дієво впливати на її носіїв.

Мета статті – дослідити реалізацію процесу національного самовизначення, становлення національної ідентичності в поетичній творчості Є. Сверстюка та В. Слапчука. Ці процеси характеризуються актуалізацією ключових для української ментальності образів, виявлення, інтерпретація та зіставлення яких у творчості двох поетів є завданнями наукової розвідки.

Підставою для порівняння може бути зізнання В. Слапчука щодо тієї ролі, яку відіграв у його житті та творчості Є. Сверстюк: «Він був моїм учителем. Учителем, у східному розумінні цього слова» [5, с. 461], тобто беззаперечним моральним авторитетом, бездоганим прикладом до наслідування. Вінок сонетів В. Слапчука «Україна сакраментальна» вийшов друком із присвятою «Євгенові Сверстюку, людині в білих шатах». Розмірковуючи над трагічною долею України, болісними переживаннями жінки-матері, автор покладає надію на тих синів, для яких «Закон для серця – отчий заповіт. / Знедолена Вітчизна – отчий спадок», синів, які в боротьбі заради її майбутнього «одягають зброю світла».

Саме такою людиною бачить В. Слапчук Є. Сверстюка: «Світлим, мудрим, делікатним, я б сказав, навіть вишуканим у своїй поведінці і

своєму слові. Оця його філігранність тим паче вражала, оскільки поєднувалася з цілковитою безкомпромісністю в усьому, що стосувалося тих моральних цінностей, які покликані формувати: особистість (у розумінні духовного вдосконалення й наближенні людини до Бога), громадянина (котрий був би отією тростиною, що мислить, а не безликою частинкою такої ж невиразної маси), суспільства (яке було б свідоме свого шляху, єдності і сили). Витончене слово Євгена Сверстюка дуже часто було гострим і нищівним, але ніколи – грубим чи агресивним (як це густо трапляється в сучасних дискусіях). Йому була притаманна якась незбагненна тиха сила, непоказна, проте неймовірно потужна. Безперечно, Сверстюк був лицарем, шляхетним і бездоганним» [5, с. 461].

Ці двоє поетів належать до різних поколінь, у кожного з них свій життєвий досвід, але багато в чому вони дивовижно співзвучні. Є. Сверстюк у травні 1980 року так схарактеризував своє покоління:

*Ми покоління відречених
Ми покоління приречених
Світити самоспаленням
крізь безоку ніч
і зігрівати
вічні зерна
добрих начал
і жити надію
що злий посів
по нас
на нас
крізь нас
пройде безслідно
по дорозі
в країну правди і добра [6, с. 76].*

А В. Слапчук, маючи досвід афганської війни й виконання «інтернаціонального обов'язку», так звертається до своєї батьківщини:

*Вкраїнонько, побійся Бога,
Ти шлеш на смерть своїх синів.
Бог теж оплакав Сина Свого,
І ти в його не віриш гнів.*

*І раді б ми життя віддати
За тебе, на своїй землі.
А ти нас гониш у солдати,
Та віддаєш нас в москалі [7, с. 81].*

У вінку сонетів, присвяченому Є. Сверстюку, В. Слапчук називає ті ключові архетипні образи, характерні для української ментальності, які визначають Україну як сакраментальну: Отчий дім, «Книга із книг», сад, хрест, Христос. Окрім інтертекстуальних відсилань до образів Сізіфа та Дон Кіхота, рядків Сквороди, сонети переповнені біблійними алюзіями та ремінісценціями. Ці образи, власне, яскраво характеризують, накладаються і на творчість Є. Сверстюка, і на його особистість. Центральним є образ Матері як уособлення чистоти, світлості, відданості, офірності:

*Її ім'я святиться у віках.
Ікона сонця – в маминих руках [9].*

Образ матері, який постає в ореолі святості й жертвності – один із наскрізних у поезії Є. Сверстюка. У післямові «Кордон при офірній варті...» до збірки поезій «Писані синім крилом» Р. Лиша зазначає, що «чи не найправдивішою “точкою опори”, одним із “наріжних каменів”, що живив його віру в істину ідеалу в найтяжчі часи випробувань, ясніє у книзі образ Матері, яка ділила з поетом страждання за “добру путь” з абсолютною любов'ю і самопосвятою» [6, с. 248]. Уже в його ранній поезії («Матері», «Над волинськими листами», «Знову рідний поріг я лишив у мовчазній тривозі» з присвятою «Мамі») цей образ поєднується із поетичним виявом дитячих вражень та юнацьких переживань, у центрі яких – рідна домівка та згадка про той світ, який виникає в пам'яті як «*рідний затишок*», «*тихий сад*». І водночас уперше в поезії з'являється образ блудного сина та ідентифікація себе з цим образом («Сповідь блудного сина»). Інтерпретація образу, наскрізного в усій творчості, у цій поезії не має негативної конотації, мета пошуків ліричного героя «*тінь свободи*», заради неї «*Як човен, занесений вітром часу, / У морі холоднім, безкраім, / Маяк свій тремтячий з собою несу / І вічно причалу шукаю*» [6, с. 17].

У вірші «Матері-страдниці», написаному 1972 року в Києві, у «тюрмі КГБ», Мати згадується-уявляється «*як страдниця і як свята*»,

*Рідна, як пісня з колиски,
Тиха, як свято волинське [6, с. 23].*

Глибоким болем пронизаний цикл поезій «Мамі», написаний 1982 року на смерть матері. «Найкраща на світі Мама» (це слово, а також займенник Її постійно пишеться з великої літери) асоціюється із «островом в морі любові», пов'язується з молитвою, постає в цих віршах в ореолі світла.

В. Слапчук у багатьох віршах теж звертається до образу матері. Багатозначність цього образу передбачає і особисте звертання до матері, яка віддано чекає на повернення сина (*мамо Лідо*), і узагальнений образ усіх матерів, і сакральний образ матері як уособлення святості. Такий образ з'являється, наприклад, у вірші «Молитва на повернення»:

*Жінки, жінки, самі жінки,
над однією – німб,
по нім
признаю неньку
стареньку.
Вона ж – я знаю –
мене впізнає
по ярмі.
Амінь [7, с. 124].*

І ще – коротко й афористично: «Що з нами / сталося б, / якби мати / за українця / не молилася!» [8, с. 34]. Розлука з матір'ю, віддаленість від рідної домівки, одвічна приреченість українця на боротьбу із зовнішнім та внутрішнім ворогом лаконічно виражені так: «поки козак ворогів поб'є / мати очі виплаче» [8, с. 105]. Мамина молитва рятує від кулі, мамина рука проводить через мінне поле, та «зойкне тихо мати», коли душа її сина, «як птах з обпаленим крилом», прилетить до рідного села [7, с. 26].

Одного поета мати чекала із заслання, іншого – з війни, і материнське серце відчувало біль своїх синів надзвичайно гостро. Про це стисло й виразно говорить В. Слапчук:

*Що таке війна?
Я був і знаю...
Але про це вам краще
Розповість мама [7, с. 152].*

Традиційне ототожнення образу матері й образу України властиве обом поетам.

Образ України часто зливається з образом малої батьківщини – Волині. «Моя Вкраїно і Волинь!» – звертається В. Слапчук, сподіваючись: «Якщо не тілом, то – клянусь – / До вас душею повернусь» [7, с. 123]. Він називає себе рідним сином Волині й тужить за її синню та мріє побачити «*отої сині над тобою / І сині з чистих вод твоїх*» [7, с. 17]. А Є. Сверстюк на етапі згадує «*сизе волинське село*», а пізніше, у вірші «Знову сиза Волинь...», говорить про «*вічну силу святої землі*» [6, с. 185]. У поемі «Волинь» центральною постаттю стає Леся Українка в оточенні її найвагоміших образів та ідей. «*Пані Лесю, а ми країни*», – зауважує поет, та не тільки це об'єднує його з тією, хто була «*можливо, єдиним другом / У Волинському акті драми*». Автор створює узагальнений образ нищого, дріб'язкового світу, який навряд чи суттєво змінився за століття, але тому світові протистоять ті, хто є «*офірною вартою*»:

*Смак лінивий шукав, де мілко.
Дух дрімотний минав шпилі.
Тепла піч і своя домівка,
І лакомство до благ землі.
Все ті самі раби в азарті...
Наші двері – усім вітрам!
Де кордон при офірній варті –
Тільки там є
«мій дім – мій храм» [6, с. 204].*

Рідна хата, рідне село як обмежена частина особистого, приватного світу – один із українських ментальних архетипів, а серед архетипних рис національної вдачі українців дослідники виділили антеїзм, тобто закоріненість у землю, у природу. Є. Сверстюк уважав, що порятунок чогось великого має починатися з порятунку своєї хати, родини, дітей. Тому такого значення набувають ідилічні картини з «казки дитинства», які постають у спогадах, коли вся родина згідно з християнськими традиціями святкує Святвечір, і все так тепло, так чисто, так радісно, і «голосна Татова молитва за всіх / хто не дома хто в холоді в дорозі», і Різдвяний ранок, і «люди всі вітаються цілуються як рідні» [6, с. 134–135]. Це не просто спогад про пережите, це фіксація певної моделі світовідчуття, прагнення будувати своє життя за приписами та ідеалами християнства. Подібні інтенції звучать у віршах «Кригою темних рік...», «Нині святвечір...»,

«Село Варварівка». Спогади про дитинства викликають асоціацію з чорнобилем, зіллям, яке так щедро буяло на Волині; ліричний герой відчуває його терпкий запах, він не може забути таку *«густу, терпку»*, *«таку ваговиту, таку вимовну назву»*. Ще один спогад пов'язаний з тим, що *«Василеві Стусові дали хату на Чорнобильській»*, і від того повіяло спокоєм, тому що кожен птах мусить мати гніздо. Вірш написано 1983 року, ще до того, як це слово набуло зловісного значення катастрофи, але пророчо в останніх рядках з'являється образ юності, *«посипаної попелом»* [6, с. 149].

У зіставленні міста та села В. Слапчук пріоритет віддає селу і, окрім інших переваг, визначає, виділяючи курсивом слово «навіть», таку: *«і навіть маленькі діти / навіть незнайомим людям / кажуть “добрий день”»* [8, с. 148]. Ідеться про те, що тільки на селі ще зберігаються давні традиції, зокрема звичай кожному зустрічному бажати доброго дня. У місті всі байдужі один до одного. І тим прикріше розуміння того, що українське село занепадає. У вірші «Пам'яті неперспективного села» зображує видиво знищеного, занапащеного українського села, яке виглядає як *«важка й відлякуючи пуста»*. У ліричного героя *«згинаються в колінах ноги»*, чи тому, що вже немає сили стояти, дивлячись на цю руїну, чи тому, що існує нагальна внутрішня потреба вклонитися, стати на коліна тут, де *«давно заорано дорогу, / Віками топтану до Бога / Через моє мале село»* [7, с. 181]. Образ старої занедбаної хати зі *«сліпими вікнами»* викликає ностальгійний щем: *«стара хата кладе мене у пазуху теплу / і годує спогадами дитинства»* [7, с. 202].

У праці «Нариси з історії філософії на Україні» Д. Чижевський виділяє риси національного характеру українців із розмежуванням на позитивні (емоційність, ліризм, чуттєвість, сентиментальність, працелюбність, гостинність, прагнення до освіти, статичність у сімейних взаєминах, прагнення до духовного життя, повага до старших, мужність, здоровий оптимізм, прагнення до незалежності) і негативні риси (взаємне нерозуміння, схильність до анархізму, неузгодженість між словом і ділом, невизначеність, мрійливість, імпульсивність, індивідуалізм) [11, с. 18–20]. Ці засадничі риси виявляються й на сучасному етапі, набуваючи нових форм вираження. І Є. Сверстюк, і В. Слапчук віддають належне позитивним виявам українського національного характеру, але й з прикрістю відзначають його хиби та недоліки.

Для обох поетів характерний «принцип істинного розуміння вітчизни, за яким полум'яна любов до неї поєднується з нещадною національною самокритикою», про що пише І. Дзюба [1, с. 32]. Розглядаючи «феномен Євгена Сверстюка», І. Дзюба підкреслює його «етичний гуманістичний пафос, визначений християнським ідеалом» і зазначає, що саме ним «зумовлено його зіркий і вимогливий критицизм щодо невтішної реальності в незалежній Україні, однак його критицизм не паралізуючий (як, на жаль, у багатьох), а мобілізуючий, зобов'язливий, часом по-доброму збурливий» [2, с. 633]. У вірші «Найперше було Слово» поет досить безапеляційно фіксує той невтішний стан, характеризуючи людей як сліпих і сонних, закутих і німих, змалілих у гендлярському світі. Проте такому стану речей є альтернатива та спосіб поборення, це – Слово в його високому сакральному сенсі. Автор вірить у перемогу світла над темрявою, у дієву силу Слова, тому що

*Через усі завали –
Продажність, нищість, лєсть –
За Словом простували
Обов'язок і Честь [6, с. 45].*

Словом живиться дух народу, у Слові – спасіння й відродження, оскільки «на убогу і світом забуту» країну «нив і могил» «Бог послав Кобзаря», який життям заплатив за пророцтво, але ожив для нащадків, щоб бути прикладом гідності й жити нових Дон Кіхотів, а тому цілі покоління можуть сказати: «Ми живі!» [6, с. 43]. Розуміючи слово, мову як один із найвагоміших націєтворчих чинників, Є. Сверстюк нарікає на профанацію та нівеляцію слова:

*В тому «храмі» котились слова
І збирались в застоюну воду.
А в воді тій плодилась черва,
Що підточує силу і вроду [6, с. 49].*

З гіркою іронією говорить про ті самі процеси В. Слапчук: «Повна Україна / українців, / але всі – / іншомовні» [8, с. 36].

Поети звертаються до української історії та своєрідно її інтерпретують. Є. Сверстюк у вірші «Море хиталось...» [6, с. 63] говорить про естафету, що засвітили прийдешнім ідеалістам славні попередники, яких він характеризує як «одержимих любов'ю і гнівом / обранців

суворої долі / зухвальців боротьби проти течії». Звертаючись до предків у вірші «Мої рідні у сивих віках прародичі...» [6, с. 109], Є. Сверстюк згадує дитяче бажання допомогти тому «зухвальців заgonу», які виступили «проти сили у панцирах / гідри двоглавої / лиш з конем і шаблею / і образом Богородиці». Разом з Україною він складає шану шляхетним дітям українського народу, лицарям честі, яких берегтиме народна пам'ять («Вам кому рокувала доля...»).

Одним із ключових в українському історико-культурному контексті є образ козака. Розуміння козака як українського ідеалу борця за волю та незалежність Є. Сверстюк переносить на себе та своїх побратимів-шістдесятників. Свою духовну близькість із художником О. Заливахою він позначає так: «Ми з ким – козаки з одного коша» [5, с. 53].

Дещо інше бачення українського козака в книзі В. Слапчука «Солом'яна стріха Вітчизни». «Незважаючи на видиму прив'язаність до своєї культури й батьківщини, ліричний суб'єкт книги здебільшого підкреслює у своїх земляках розмивання почуття національної ідентичності, єдності й солідарності, відчуження від роду й племені», – стверджує Н. Колошук [3, с. 162]. Досить скептично ставиться автор до проявів жадібності, захланності, пияцтва, безпринципності, боягузтва тощо. Але при тому «якби не козак / хто Вітчизну захищав би / якби не жінка / де козак узявся б» [8, с. 54].

У деяких його віршах звучать сатиричні мотиви, саркастичні репліки, а вірші, написані досить давно, починають звучати на диво актуально з погляду на сучасні події, наприклад:

*Чутно-чутно, як в Московії
Москалі коней підковують
Свої люде з Малоросії
В гості звуть, уклінно просять їх [7, с. 186].*

В іншому вірші виникає несподіваний образ москаля, що «вишиває дрібним хрестиком / сорочку українцеві», а потім виявляється, що сорочка – гамівна [7, с. 200]. А в Є. Сверстюка знаходимо рядки, написані 1981 року, у яких ніби передбачаються наші сьогоднішні конфлікти із «сусідами» й стосунки зі світом:

*Коли світ помітив
нашу боротьбу і страждання
це допекло і обурило
і тоді наші сусіди розповіли світові*

*які ми страшенно невдячні нелюди
ніколи не вдоволені своєю долею
вічно виношуємо бунт*

і якою страшною повинню розливається наш гнів [6, с. 104].

Вірші В. Слапчука зі збірки «Солом'яна стріха Вітчизни» В. Базилевський характеризує так: «Ці вірші-сентенції, вірші-максими, вірші-мініатюри цікаві тим, що якимось одним штрихом, внутрішнім жестом виказують ганж чи позитив народного характеру, увиразнюють певну тенденцію, найчастіше негативну.

Національна самокритика не дихає тут полум'ям інвектив, не спинається на котурни, тон її нарочито спокійний, а все ж діймає» [8, с. 8].

*Не ті українці,
що народилися,
а ті, що
не виродилися* [8, с. 49].

Усвідомлюючи вади українців, розуміючи всі обставини, за яких відбувається втрата людиною національної та особистої гідності, і Є. Сверстюк, і В. Слапчук солідарні в тій позиції, що кожна людина сама відповідальна за свою долю. Розмірковуючи над тим, що робить із людей «гонителів, донощиків, потурачів, душителів, перестраховальників», Є. Сверстюк доходить висновку: «Ніхто не зробить людину підлою, коли вона сама не спідлється. Ніхто не зможе принизити людину, якщо вона сама не принизиться. І ніхто не змусить вас стати рабом, якщо ви – людина з гідністю й самоповагою. Але життя пропонує суворий вибір» [4, с. 130]. Одностайність поетів у цій позиції відбита вияв і в поезіях. Особливо гостро соціальна критика звучить у циклі віршів В. Слапчука «Зустрічі з Котигорошком». Суспільна ситуація в країні, де населення – чи *«українці чи депутати»* – передається через сприйняття фольклорного образу Котигорошка, або, як він сам себе називає, *«національного героя»*. У завершальному вірші циклу Котигорошко робить невтішний висновок, що *«з таким народом / краще бути байстрюком, / Аніж національним героєм»* [8, с. 172]. Вади окремих людей поширюються на націю: *«нація збочилася, / а їй шапку поправляють»* [8, с. 146].

Постійна та наскрізна іронічність Є. Сверстюка щодо людей, які *«твердо освідомлені / що на маленькій землі є велика влада»*, виявляється в алегоричній картині: вони

*Гуртовим тупотом
лякають мишей
свідомих того
що на землі найстрашніший кіт [6, с. 66].*

Критика Є. Сверстюка адресована конкретним людям («А от вам для розваги – про «лікаропоета»», «Додаток до віршів Б. Олійника»), або цілому суспільству грішному, хворому, отруєному: «Усе гаддя з мішка... Лицедії блатні... / Мародери звичайні... / Протоколи... Мандати... – і звіти в порожніх руках» [6, с. 189]. І за таких умов «вироблення в людини високої гідності / це ще більше чудо / ніж витвір готичного храму» [6, с. 139].

«У діагнозі хвороб українського суспільства Євгена Сверстюка найбільше тривожить і сприкрює амнезія історичної пам'яті. Наше національне беспам'ятство – це ніби його особистий “ворог”. Бо історична пам'ять – фундамент і самостояння, і культури як стрижня особистості та нації. Міра культурної пам'яті є мірою зрілості самоусвідомлення», – стверджує І. Дзюба [2, с. 636]. Апелюючи до ідеалів історичного минулого, викриваючи ідолопоклонство, Є. Сверстюк уявляє та описує ситуацію, коли до сучасного районного центру із пам'ятником Леніну раптом заскочив полк Богуна. Козак обурюється: «Хіба ви, людоньки, зовсім дурні? Адже його влада морила вас голодом і заганяла в неволю, руйнувала Божі храми й переслідувала за віру християнську. Нарешті вона впала, а ви й далі йому молитесь?... Виходить, ви зовсім не маєте Бога в серці? Ви діри у своїй душі затуляєте отими бовванами і при цьому скаржитеся, що у вас погане життя?». Висновок, який робить автор: «А яке може бути життя в поганих людей, котрі шанують поганих ідолів?» [4, с. 295].

Актуальний заклик Є. Сверстюка «Щоб наш дух не упав не пригас не змілів» [6, с. 71] звернений до кожного українця. Це заклик людини, відданої не тільки національним, а й загальнолюдським, гуманістичним, християнським ідеалам. Л. Добровольська згадує слова Є. Сверстюка: «В українців джерела – евангельські» [5, с. 120]. Згода з цією позицією звучить у поетичних рядках В. Слапчука:

*Бо людина – Боже творіння,
а не виріб,
ціна якого залежить від того,
у що він загорнутий [8, с. 22].*

М. Коцюбинська зазначала, що весь творчий доробок Є. Сверстюка позначений внутрішньою єдністю, сконцентрованістю, сконденсованістю однієї ідеї. «Це передусім – доля рідної культури, шукання протитруту від національного нігілізму та ідей її меншовартості, які глибоко вкоренилися у свідомості загалу, шукання шляхів боротьби проти цього лиха – переконливих слів, фактів, аргументів, паралелей, які б зрушили інертну масу, дали відчуття власної гідності й причетності до великої культури зі своїм обличчям, глибоким корінням і високим цензом моральних якостей» [5, с. 231]

Поетична творчість двох українських поетів забезпечує та демонструє спадкоємність, тяглість традиції відтворення в поетичних текстах досвіду національної самоідентифікації. «Учитель відійшов, але залишилося його вчення. Зостався приклад здорового українського розуму, який не живиться різного роду національними комплексами, а діє системно, за певним алгоритмом і доводить право до перемоги», – пише В. Слапчук про Є. Сверстюка [5, с. 462]. Творчість цієї дивовижно світлої людини й водночас велетня національного духу є моральним дороговказом у майбутнє.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. Україна у пошуках нової ідентичності : статті, виступи, інтерв'ю, памфлети / І. Дзюба. – Київ : Україна, 2006. – 848 с.
2. Дзюба І. Феномен Євгена Сверстюка / І. Дзюба // Дзюба І. З криниці літ. У 3 т. Т. 1. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 633–637.
3. Колошук Н. Міфізація минулого й сучасності в художньому світі Василя Слапчука / Н. Колошук // Волинь у житті та творчості письменників : зб. наук. пр. / авт.-упоряд. Н. Г. Сташенко. – Луцьк : Твердиня, 2007. – С. 159–168.
4. На полі чести. У 2 кн. Кн. І. Невже то я? / упоряд. О. Сінченко. – Київ : ТОВ «Видавництво “КЛІО”», 2015. – 368 с.
5. На полі чести. У 2 кн. Кн. II. Наш сучасник Євген Сверстюк / упоряд. В. Овсієнко. – Київ : ТОВ «Видавництво “КЛІО”», 2015. – 600 с.
6. Сверстюк Є. О. Писані синім крилом / Є. О. Сверстюк ; упоряд. О. Голуб. – Київ : ТОВ «Видавництво “КЛІО”», 2015. – 256 с.
7. Слапчук В. Д. Птах з обпаленим крилом: Трикнижжя / В. Д. Слапчук. – Луцьк : Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2002. – 304 с.
8. Слапчук В. Д. Солом'яна стріха Вітчизни : поезії / В. Д. Слапчук. – Луцьк : Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2003. – 176 с.
9. Слапчук В. Д. Україна сакраментальна [Електронний ресурс] / В. Д. Слапчук. – Режим доступу : <http://poezia.org/ua/id/11258/>
10. Слапчук В. Д. Національний образ світу у творчості поетів-шістдесятників (М. Вінграновський і А. Вознесенський) : автореф. дис ... канд. філол. наук / Слапчук В. Д. – Тернопіль : [б. в.], 2011. – 20 с.

11. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – Київ : Орій, 1992. – 230 с.

References

1. Dziuba I. *Ukraina u poshukakh novoi identychnosti: Statti, vystupy, interviu, pamflety* [Ukraine in the search of a new identity: Articles, speeches, interviews, pamphlets]. Kyiv, 2006, 848 p. (in Ukrainian).
2. Dziuba I. *Fenomen Yevhena Sverstiuka* [Yevhen Sverstiuk phenomenon]. Kiev, 2006, vol. 3, pp. 633–637. (in Ukrainian).
3. Koloshuk N. *Mifizatsiia mynuloho y suchasnosti v khudozhnomu sviti Vasylia Slapchuka* [The transformation of past and present into a myth in the literary world of Vasyl Slapchuk]. In: *Volyn u zhytti ta tvorchosti pysmennykiv*, Lutsk, 2007, pp. 159–168. (in Ukrainian).
4. Sverstiuk Ye. O. *Na poli chesty: u 2 kn. Kn. 1: Nevzhe to ya?* [On the field of honor: in 2 books. Book 1: Really am this I?]. Kyiv, 2015, 368 p. (in Ukrainian).
5. Sverstiuk Ye. O. *Na poli chesty: u 2 kn. Kn. 2: Nash suchasnyk Yevhen Sverstiuk* [On the field of honor: in 2 books. Book 2: Our contemporary Yevhen Sverstiuk]. Kyiv, 2015, 600 p. (in Ukrainian).
6. Sverstiuk Ye. O. *Pysani synim krylom* [Written with a blue wing]. Kyiv, 2015, 256 p. (in Ukrainian).
7. Slapchuk V. D. *Ptakh z obpalenym krylom: Tryknyzhzhia* [Bird with a burnt wing: Trilogy]. Lutsk, 2002, 304 p. (in Ukrainian).
8. Slapchuk V. D. *Solomiana strikha Vitchyzny: Poezii* [Thatched roof of Fatherland: Poetry]. Lutsk, 2003, 176 p. (in Ukrainian).
9. Slapchuk V. D. *Ukraina sakramentalna* [Ukraine sacramental]. Available at: <http://poezia.org/ua/id/11258/> (in Ukrainian).
10. Slapchuk V. D. *Natsionalnyi obraz svitu u tvorchosti poetiv-shistdesiatnykiv (M. Vinhranovskyi i A. Voznesenskyi)* [National image of the world in the works of poets of the sixties (M. Vingranovsky and A. Voznesensky)]. Extended abstract of PhD dissertation. Ternopil, 2011, 20 p. (in Ukrainian).
11. Chyzhevskyi D. *Narysy z istorii filosofii na Ukraini* [Essays on the history of philosophy in Ukraine]. Kyiv, 1992, 230 p. (in Ukrainian).

Виктория Соколова. Проблема национальной идентичности в лирике Е. Сверстюка и В. Слапчука. В статье рассматривается проблема национальной идентичности, которая выявляется в поэтическом наследии Е. Сверстюка и В. Слапчука. Обращается внимание на актуализацию в поэзии ключевых для украинской ментальности образов (матери, родины, слова, рода, родного дома, козака, дороги и т. п.), их трансформацию относительно современных обстоятельств и запросов. Определяется высокий сакральный смысл этих символических образов, их субъективно-авторское содержательное наполнение, горько-ироническая констатация нивелировки, а то и профанации их традиционного значения. На основе компаративного сопоставления исследуются особенности интерпретации украинского национального характера представителями разных

поколений, которые имеют различный жизненный опыт, но одинаково искренне переживают за свой народ и Украину. Прослеживается определенная преемственность, протяженность традиции воссоздания в поэтических текстах опыта национальной самоидентификации.

Ключевые слова: национальная идентичность, украинский национальный характер, ментальность, Волинь как малая родина, ироничность, Е. Сверстюк, В. Слапчук.

Victoriia Sokolova. The Problem of National Identity in the Lyrics of Ye. Sverstiuk and V. Slapchuk. The article dwells upon the problem of national identity, which finds its expression in the poetic works of Ye. Sverstiuk and V. Slapchuk. Attention is drawn to the way in which the key concepts of Ukrainian mentality (mother, motherland, word, family, native home, Cossacks, road, etc.) are renovated and transformed in the poetry. The author determines the high sacred meaning of these symbolic images, as well as the author's subjective vision, bitterly ironic statement leveling, and even the diminishing of their traditional meaning. In addition to that, the author compares the peculiarities of Ukrainian national character interpretation by different generations with differing life experience, yet equally sincere sympathy for their nation and Ukraine. A certain continuity, of the tradition to display the experience of self-identity in poetic texts can be traced.

Key words: national identity, Ukrainian national character, mentality, Volyn as small homeland, irony, Ye. Sverstiuk? V. Slapchuk.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2016 р.